

Арабський світ від

Марина Іщенко
канд. фіз.-мат. наук,
наук. співроб.
Головної астрономічної
обсерваторії НАН України,
м. Київ

Султанат Оман

Султанат Оман відкрив свої двері для туризму лише 1987 року. І зараз, прогулюючись по набережній столиці Маскат або вивчаючи Великий Каньйон Оману, практично не побачиш туристів із Європейської частини материка. А культура і природні особливості роблять країну дуже цікавою для туризму. Незважаючи на те, що країни Оман і Об'єднані Арабські Емірати є сусідами, — це два різні світи.

Перше, що приємно дивує при спілкуванні з місцевими арабами, це люб'язність. Яскравим прикладом слугували зустрічі з поліцією. Місто дуже добре патрулюється. Побачивши на вулицях біло-рожевих від спеки туристів, патрулі зупинилися і питали, чи не потрібна допомога. Інші просто пригальмовували і чемно віталися з нами. У старій частині міста немає величезних магазинів, та і маленьких, таких, де були б вивіски, що воно таке, — теж. Тож коли ми запитали у маскатанця, де можна придбати воду, він довів нас до магазину. Той був дійсно непримітний, — самотужки ми б його не знайшли. Інші, спостерігаючи нас із мапою, підходили дізнатись, чи не потрібна нам допомога.

Водіями таксі працюють тільки місцеві мешканці. Оскільки місцевий транспорт у місті є, але від нас постійно ніби ховався, користувалися ми лише таксі. Таксі там дійсно дороге (з нового міста до старого можна доїхати як за 5 реалів, так і за 9 (1 реал дорівнює 2,5 дол. США). Це, звичайно, великий фінансовий мінус... Таксиста поспіль не вмикають лічильники і доводиться торгуватись або погоджуватись на запропоновану ціну. Проте поїздка містом завжди перетворювалася на маленький екскурс про місто, історію, клімат та “що цікаво подивитись”.

По-друге, вражає відсутність багатоповерхових будівель. Справа в тому, що Маскат розташований біля підніжжя Аль Хаджар, що в перекладі з арабської означає *Кам'яні гори*. Гори простяглися з півночі на південь по східному узбережжю аравійського півострова (фото 1), підступаючи майже впритул до Оманського моря. Гори не мають рослинного покриву, — суцільна скеляста порода. І серед цього сірого кольору, немов перлини, розташовуються будинки і вілли столиці. Білі, не вище третього поверху, з вигадливою обробкою, немов зефір, повітряні будівлі. Гори слугують природним захистом від пустелі, а морський вітер створює 50-градусний вологий мікроклімат, хоча на градуснику +35. За відчуттями — це безкоштовна сауна. А будинки, парки та дороги виборюють метрові клаптики землі для себе (фото 2).

До речі, в Омані діє своєрідна система продажу алкогольних виробів. Щоб купити там алкоголь, треба мати Ліцензію алкоголіка. І якщо така ліцензія не потрібна в Абу-Дабі (достатньо мати неарабську зовнішність),

*Продовження.
Початок у № 5, 2016 р.*

МИНУЛОГО ДО СЬОГОДЕННЯ

Фото 1. Султанат Оман. Дорога Аль-Бахрі. З'єднує старе місто Маскат із новим Мутрах. Ліворуч, понад скелею, парк Калбух

то в Омані для її отримання треба подати відомості про заробітну плату. І відповідно до отримуваної зарплатні людина має можливість купити певний об'єм алкогольної продукції.

Маскат ніколи не був важливим стратегічним торговим пунктом, проте має форти і гори, як сторожеві вежі (фото 2). У XV—XVI століттях територія Оману перебувала під владою португальців, тому всі оборонні споруди (а на території Оману їх більш, ніж достатньо) були створені португальцями. Розширення Оманської держави було пов'язано з постійними війнами, які перервали на час торгівлю по Великому Шовковому шляху, що зв'язував Схід із Заходом. Після захоплення турками Константинополя в 1453 р. європейці були змушені шукати нові торговельні шляхи в Азію. Важке економічне становище в Омані та постійні міжусобиці значно полегшили проникнення європейських держав на ці землі.

У 1507 р. португальська армада підпорядкувала все узбережжя. Проникати у внутрішній Оман португальці не стали (маються на увазі південні його території), оскільки їх держава розглядала Оман лише як транзитний пункт на шляху до Індії. Основним конкурентом Португалії в боротьбі за цей важливий стратегічний пункт став Іран. Опорна база португальців на оманському узбережжі стала важливим негативним фактором в історії Ірану, який традиційно проводив торговельні операції через Оман.

Фото 2. Султанат Оман, столиця — місто Маскат:

- а) ворота Маската, поруч — музей міста, на верхівці скелі — вартова вежа;**
- б) набережна Корніш у місті Мутрах, невеличкі білі будівлі розташовані впритул до скелі; праворуч знаходиться сук; на скелі, майже над будівлею, розташовано однойменний форт. Оскільки далі дорога йде до Маската, то форт відіграв роль охоронця як до входу у Мутрах, так і слугував перепорою до Маската;**
- в) Аль Аламі — палац султана, з обох боків охороняється фортами Мірані та Джалілі, які й зараз виконують свою охоронну функцію, — в них розташована регулярна армія**

Фото 3. Руїни міста Тануф, якому більше 400 років

Фото 4. Фортеця Джабіл у м. Бахла по дорозі через гори Аль Хаджар (Кам'яні гори). 1650-ті роки

Фото 5. Фортеця у м. Нізва: головні ворота, що ведуть до внутрішнього двору фортеці (ліворуч), із внутрішньою вежею та будинками (праворуч), побудованими більше 400 років тому

Португальці звели ряд укріплень (фото 3–5) для захисту від іранської загрози. Тим часом уряд Омана підтримував тісні зв'язки з багатьма європейськими державами і зміг домовитися з Англією про військову допомогу (було надано кораблі). За цю допомогу англійська Ост-Індська компанія отримала право безмитної торгівлі та ряд інших привілеїв. У результаті португальці були вигнані з частини островів, поступилися Ірану більшою частиною своїх володінь і зосередилися навколо міста Маската, через який продовжували вести торгівлю.

У той самий час місцевому купецтву, морякам і кораблебудівникам, які втратили велику частину доходів у зв'язку з португальською експансією, вдалося об'єднатися з племінною верхівкою Внутрішнього Омана, який також потерпав економічно від панування європейців. Перемога Ірану продемонструвала місцевим мешканцям слабкість португальських гарнізонів. У 1645 р. уряд зважився на екстраординарний дипломатичний крок зі зверненням до керівництва Ост-Індської компанії з пропозицією організувати у звільненому місті їхню штаб-квартиру. Це були перші контакти Омана й Англії, і вони дали відчутні результати. На той час Ост-Індська компанія вже мала значну військову присутність та економічний вплив у регіоні завдяки своїм збройним ескадрам у Перській затоці. Компанії вдалося закріпитись на західному узбережжі Індії. Португальці фактично опинилися в блокаді, — їхня півторастолітня присутність в Омані була завершена [2].

Подальша історія дуже схожа на історію розвитку ОАЕ та Бахрейну, хоча економічно розвиненим Оман у порівнянні з ОАЕ не став. Нафтові поля були відкриті в 1963 році, а максимуму видобутку нафти досягли 1976 року. Починаючи від 1980-х, видобуток нафти скорочується через природні причини. У наш час Оман продовжує експортувати нафту. Найбільшим покупцем є Японія. Для потреб країни використовується газ, якого досить на території Оману, також є залізо, мідь, золото. До речі, “велика країна міді Магдан”, звідки давні шумери отримували мідь, — наразі це лише припущення.

**Фото 6. “Bimmah Sink hole”, в перекладі — “падаюча зірка”.
Басейн виник у процесі ерозії, знаходиться на відстані
приблизно 500 м від моря і має зараз до 20 м глибини.
Склад води подібний до води Мертвого моря**

Окрім промислового багатства в Омані чудом збереглася арабська самобутність: там дійсно є на що подивитись на будь-який смак. Купатися в бірюзовому морі поблизу Сура, подивитись на Великий каньйон (*Джебель Шамс*) з серпантинними дорогами або завітати до пустелі, що розкинулася на схід від гір, доторкнутися до фортець або відвідати справжні джунглі на півдні Салали, чи подивитися фіорди на півночі Омана (фото 6—13).

**Фото 7. Гірський розлом Ваді Тіві, по дну якого тече
річка (ваді в перекладі з арабської означає “гірська долина”).
Понад річкою знаходяться місцеві поселення,
бо такі місця є сприятливими для господарства**

А от що може стати завадою, так це відсутність екскурсійних турів. Їх абсолютно ніде немає. Щоб роздивитися всі принади Омана, необхідно мати автівку. Орендувати автомобіль досить нескладно та недорого. В аеропорту Маскати до десяти фірм з прокату авто запропонують свої послуги. Проте на гірські маршрути навіть маленькому автобусові складно і майже неможливо проїхати. Наприклад, до Джебель Шамс прокладена чудова асфальтована дорога (хоча дороги там скрізь чудові), проте круті підйоми та віражі не дозволяють автобусу проїхати.

Також слід зауважити, що багато гірських доріг, особливо тих, що проходять через каньйони, неможливі для відвідування без повнопривідного авто і мають підвищену складність.

Тож, якщо шукати куточок арабської культури та чудові краєвиди, це має бути, безперечно, Оман!

**Фото 8. Дамба на одній із гірських річок.
Під час дощів такі річки створюють
загрози повені в низинах**

**Фото 9. Річка починається з гори, що має назву Зелена.
Поряд з нею є археологічна пам'ятка:
60 веж-гробниць, до 8 м у висоту,
які датуються 3000—2000 рр. до н. е.**

Фото 10. Султанат Оман. Перлина Аль Хаджар – Джебель Шамс або Великий каньйон Оману. Глибина розлому — приблизно 2000 м. Найвища точка – гора Сонця – 3000 м (фото виконано під час дощу і не в змозі передати всю велич Джебель Шамс)

Фото 11. Північна частина Оману – це гострі скелі, які омиваються водами Оманського моря. Зі східного боку потрапити на північ можна лише дорогою з Рас аль Кхайм. На фіордах де-інде зустрічаються поодинокі хатини рибаків

Фото 12. Друга природня перлина Оману – Фіорди. У Касабі можна купити тур до фіордів на півдня та сподіватися на зустріч із дельфінами, які тут мешкають

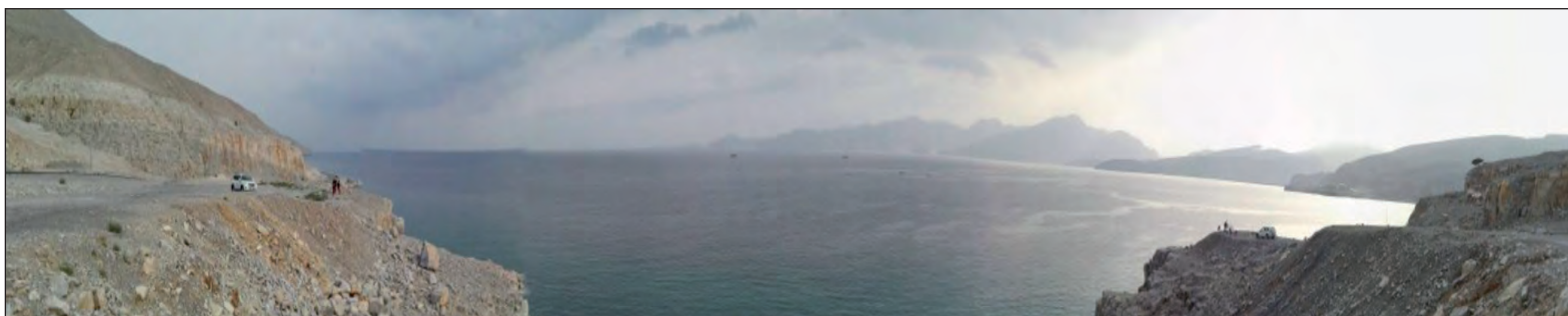

Фото 13. Єдина серпантинна дорога йде з емірату Рас аль Кхайм до Массандам, що і є північним краєм Оману. Кінцем дороги є риболовецьке поселення Касаб. Далі офіційних доріг немає. Попереду фіорди

Фото 14. На передньому плані — розкопки старовинного міста Ділмун біля форту “Калат-аль-Бахрейн”. Далі — панорама міста Манама, столиці Бахрейн. Біла будівля ліворуч — історико-археологічний музей

Королівство Бахрейн

Королівство Бахрейн — це архіпелаг у Перській затоці в Південно-Західній Азії. Найбільший з островів має, як і все королівство, назву *Бахрейн*, що у перекладі означає “між двох морів”. Острів за площею менший від території Києва (750 кв. км проти 847)! Своєю назвою острів завдячує унікальному явищу: на дні Перської затоки є джерело прісної води, яка змішується з морською. Завдяки цій особливості перлини, що були головним товаром Бахрейну на експорт, мали найкращі якості і набули величезного попиту.

Потрапити на цей острів мені довелося тоді, коли Бахрейн приймав чемпіонат з автоперегонів “Формули-1”, тож місто було причепурене і святкове. Взагалі, для влади та місцевих жителів можливість проведення Гран-Прі Бахрейну є дуже важливим соціальним явищем-святом, яке вони намагаються організувати на високому рівні. Перше проведення перегонів у 2004 році стало і першим у світі серед арабських

країн, спонсором якого виступила державна авіакомпанія Gulf Air. Навіть на одній з банкнот зображено трасу Сахір.

Бахрейн виник на залишках старовинного міста Ділмун, відомого ще шумерам. В уявленнях шумерів Ділмун (фото 14) був колыскою світової цивілізації загалом і шумерського народу зокрема [1]. Ділмун уперше згадується в шумерській міфології в епосі про *Гільгамеша*, а також у торгових написах шумерських міст-держав III тисячоліття до н. е. На північному узбережжі сучасного Бахрейну археологи виявили значне за розмірами міське поселення, яке займало площу близько 19 га і мало декілька тисяч мешканців в період близько 2800—1800 рр. до н. е., що відповідає часу згадок про Ділмун у месопотамських джерелах. Археологічні пам’ятки, що нагадують про шумерів у цих краях, зустрічаються також на південному узбережжі Перської затоки і на островах у затоці.

Фото 15. Головна мечеть Бахрейну “Аль Фатіх”. Відкрита для відвідування немусульманами

Фото 16. Королівство Бахрейн. Манама. Національний театр

Фото 17. Форт “Калат-аль-Бахрейн”, XVI століття, об’єкт ЮНЕСКО

Пам’ятником релігійно-історичної спадщини Бахрейн є збережені стародавні некрополі, що займають великі простори в північній частині острова. Виникнення їх дослідники відносять до рубежу IV і III тисячоліть до н.е. Число поховань, у т.ч. знаті та воїнів з усього Шумеру, обчислювалося сотнями тисяч.

До речі, в глибині острова є Дерево життя *Prosopis cineraria* (воно — символ ОАЕ), якому вже понад 400 років. І росте дерево без будь-яких штучних підведень води. Заввишки вже досягло більше семи метрів і має величезну широку крону.

У сучасному Бахреїні, в Манамі, зберігся єдиний форт, що був збудований португальцями в період їхнього перебування у XVI столітті (фото 17), та декілька вартових веж. Під владою португальців Бахрейн перебував менш ніж одне століття. Потім був частиною Ірану (населення Бахрейн належить до шіїтського напрямку Ісламу, як і іранці). Наступні історичні події до здобуття незалежності схожі з історією ОАЕ. Завдяки Великій Британії Бахрейн стає першою арабською країною, в якій відкривають нафту і яка розпочинає будівництво нафтопереробного заводу (фото 19). Але з відкриттям родовищ нафти в Кувейті та в Саудівській Аравії, та й ще з якихось причин, Бахрейн так і не став експортером нафти номер один і був змушений диверсифікувати свою економіку. Наприклад, у фінансовому центрі Бахреїну були збудовані вежі-близнюки, з’єднані мостами,

Фото 18. Всесвітній торговельний центр у Манамі. Будівля частково забезпечує себе повітряною енергією

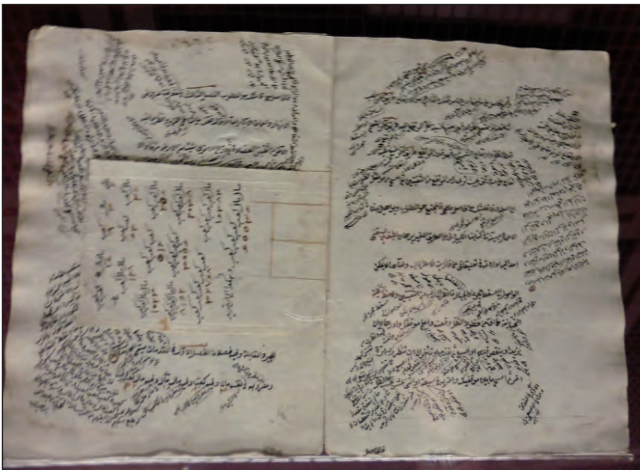
на яких розташовані три повітряні турбіни, що слугують електрогенератором вежам (фото 18).

Окрім класичного бізнес-центру в Манамі є і старе місто, чого немає в Абу-Дабі. Невеличкі будинки та вузькі вулички, на яких складно розвернутися машині, більші за седан (згадаймо старе місто у Львові). З міського транспорту в Манамі є тільки не дуже розвинена автобусна мережа. Місцеві мешканці мають автівки. Система таксі відмінна від ОАЕ та подібна до Оману. Достатньо встановити на авто знак таксі та лічильник, — і ти маєш офіційне таксі (звісно, ще необхідно оформити відповідний дозвіл). Тож, замовляючи таксі, можна потрапити як на лексус, так і на шевроле бюджетної марки. Джипів майже немає. А оскільки водій місцевий, то за час поїздки ще й розповідь про історію чи про місцеву архітектурну пам’ятку. Чи варто казати, що для них паливо там коштує копійки? Місцеві — більш відкриті люди, простіші, працюють у різних професійних сферах.

Манама має чудовий пляж Корніш і зелені парки, хоча їх не так багато — переважно маленькі зелені насадження та пальми. В східній частині Манамі можна побачити досить багато незакінчених багатоповерхових будинків. А от дороги в них чудові! Що в місті, що посеред пустелі. Прямуючи до Сахіру (фото 20), проїжджали нафтові трубопроводи. Незважаючи на невеликі залишки нафти, Бахрейн і досі провадить її видобуток. ■

Література

1. Bibby G. 1969: Looking for Dilmun, New York.
2. Mohammed Al-Fahim (2005): From Rags to Riches — A Story of Abu Dhabi, Dubai.
3. Thomas G. (2011): The Rough Guide to Oman, London.
4. World travel awards. Інтернет-ресурс: <http://www.world-travelawards.com/news-537>.
5. Архівні матеріали. Інтернет-ресурс: <http://www.uae-embassy.ae>
6. Велика мечеть ім. шейха Заєда. Інтернет-ресурс. <http://www.szgmc.ae>
7. Історія першої нафти. Електронний ресурс: <http://www.adma-opco.com/>
8. Брэдлі К.: Абу-Дабі: путеводитель. М.: “Издательство ФАИР”, 2014.
9. Острів Саадіят. Інтернет ресурс: <http://www.saadiyat.ae>
10. Філіал Музею Лувр в Абу-Дабі. Інтернет-ресурс: <http://www.thenational.ae>
11. Шейх Заєд бін Султан аль-Нахайян. Інтернет-ресурс: <http://www.ourfatherzayed.ae>

**Фото 19. Експонати
Національного музею Бахреїну:**

- перший літр нафти, видобутий в Бахреїні;
- підручник з геометрії-алгебри, XVII століття;
- водна система каналів “Кантос”
(дата створення невідома).

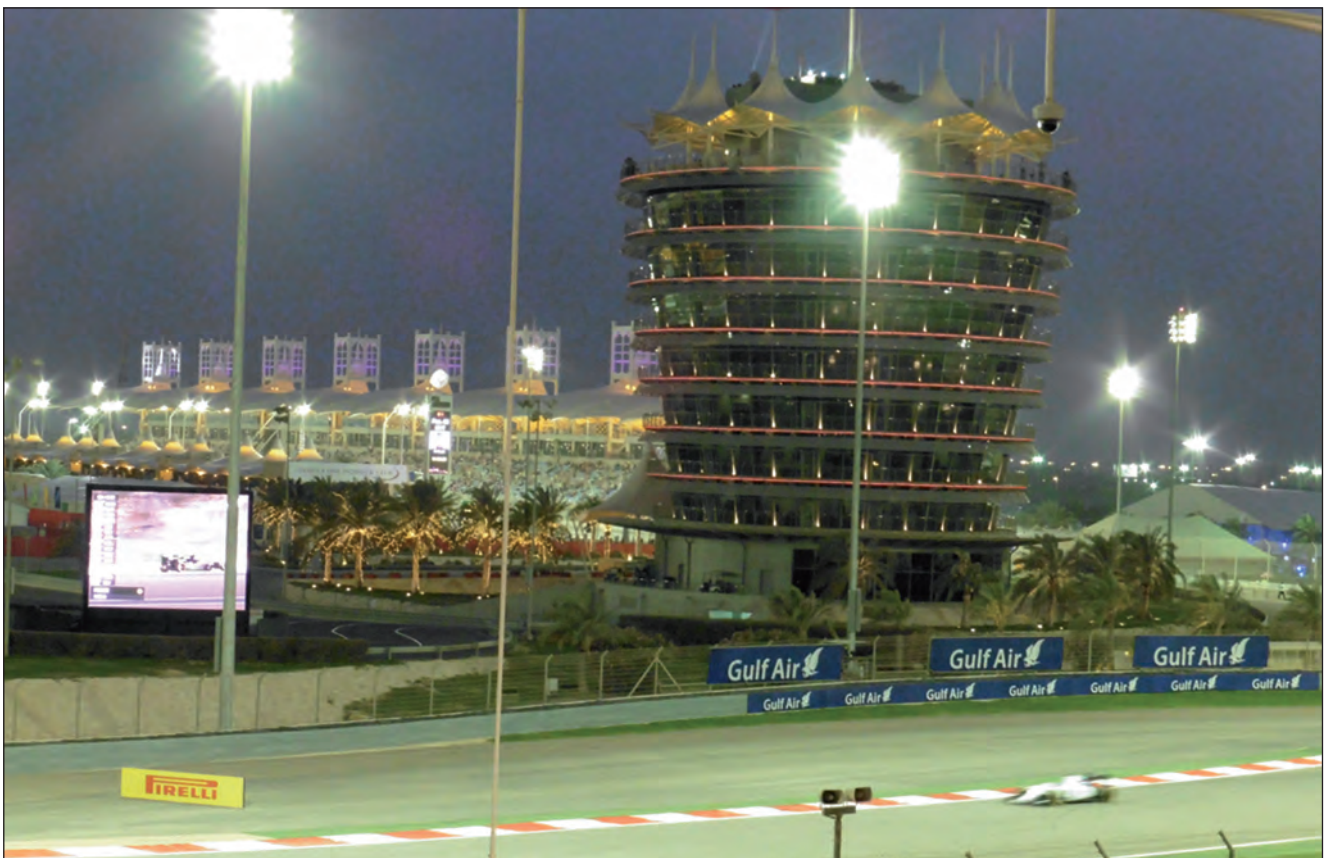

Фото 20. Автоtrasa “Сахір”. Розташована посеред пустелі вглибині острова